

Reliģijas kontrole Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā: mazo kristīgo konfesiju piemērs (1956 – 1959)

Madara Brūnava

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas stipendiāte

Pētījums veikts Dr. phil. Solveigas Krūmiņas-Koņkovas vadībā

Ievads

Reliģijai ir bijusi ievērojama loma latviešu sabiedrības veidošanās procesā, tās vienota ētikas kodeksa radīšanā, nācijas identitātes formēšanā. Padomju Savienībā, kur Baznīcai vairs nebija paredzēta vieta,¹ īstenotā reliģijas kontrole bija izmantota, lai mainītu izveidojušos latviešu sabiedrības kodolu.

Latvijas okupācijas rezultātā visi Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) noteikumus par reliģiskajām organizācijām attiecināja arī Latvijas konfesijām, kuras vēsturisku apstākļu dēļ vairākumā bija kristīgas konfesijas. PSRS Ministru Padomes Reliģisko kultu lietu padomes (RKLP) noteiktos obligātās reģistrēšanas kritērijus² izturēja sešas kristīgās konfesijas – Romas katoļu, evaņģēlisko luterāņu, pareizticīgo, vecticībnieku, baptistu un septītās dienas adventistu – un septītā reliģija Mozus ticīgie (jūdaisti)

Skaitliski mazāk bija baptistu un septītās dienas adventistu. 1956. gadā bija 7000 baptistu draudžu locekļi³ un 2600 – septītās dienas adventistu.⁴ Draudžu skaits baptistiem un septītās dienas

---

¹ Barkane, Karīna. “Valsts varas attieksme pret ebreju reliģiskajām draudzēm Latvijas PSR (1944-1964)”, *Latvijas Vēsture. Jaunie un jaunākie laiki*, Nr. 3 (91), 2013, 54. lpp.

² Turpat, 56. lpp.

³ LVA, 1448. f. 1. apr., 36. l., 56. lp. RKLP pilnvarotais Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā (LPSR).

⁴ LVA, 1448. f., 1. apr., 119. l., 4. lp.

adventiem bija neliels. Salīdzinājumam jāmin, ka 1957. gadā bija reģistrētas 276 evaņģēliski luteriskās, 187 Romas katoļu, 133 pareizticīgo, 87 baptistu, 80 vecticībnieku un 29 septītās dienas adventistu draudzes.⁵ Minētais noteica to, ka padomju vara šo konfesiju kontroli īstenoja citādāk nekā attiecībā uz lielākajām tradicionālajām konfesijām.

Ņikita Hruščova laikā⁶ Padomju Savienība mainīja politisko kursu arī reliģijas kontroles īstenošanā. “Hruščova atkusnis” aizsākas ar 1956. gadu, kad Ņikita Hruščovs PSKP 20. kongresā uzstājās ar ziņojumu, kurā nosodīja staļinismu, novērtējot to kā “personības kultu”,⁷ un iezīmējās ar represīvā režīma atslābšanu – atgriežas amnesti izsūtītie⁸, draudzēs darbu atsāk konfesiju aktīvistu, vietējās izcelsmes komunisti ieņem nozīmīgus amatus LPSR pārvaldē. Ņikita Hruščova vizīte LPSR⁹ pieliek punktu “Hruščova atkusnim” LPSR četrus gadus ātrāk nekā citviet Padomju Savienībā. To veicina atziņa, ka LPSR novērojama “buržuāziskā nacionālisma atdzimšana” un “zinātniski ateistiskās propagandas nepietiekamība”¹⁰.

Latvijas baptistu un septītās dienas adventistu draudžu vēsture līdz šim pētīta pārsvarā konfesiju ietvaros un galvenokārt apkopojošā veidā, mazāk vēršot uzmanību uz konfesijas un varas attiecību problemātiku. Pētījuma mērķis ir parādīt ar mazo konfesiju piemēra palīdzību, kā reliģijas kontrole izmantota kā līdzeklis okupācijas varas nostiprināšanai LPSR, kā arī atklāt kontroles mehānismus. Mērķa īstenošanai izvirzīti sekojoši uzdevumi: apkopot

---

⁵ LVA 1448. f., 1. apr., 10. l. 1. lpp.

⁶ Ņikita Hruščovs (1894 – 1971) bija Padomju Savienības komunistiskās partijas Centrālās komitejas (PSKP CK) pirmais sekretārs un faktiskais PSRS vadītājs no 1953. līdz 1964. gadam.

⁷ Gills, Nikandrs. “Reliģiskās minoritātes Latvijā komunistiskā režīma apstākļos. 20. gadsimta 40. – 80. gados”, *Latvija un Austrumeiropa 20. gadsimta 60. – 80. gados, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 20. sējums. Rīga, Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007, 139. lpp.

⁸ Skat., piemēram, 1953. gada 25. aprīļa ziņojumu par adventistu draudzes locekļa Ilgara Liepiņa atbrīvošanu no apcietinājuma. Lauberte, Sarmīte Iveta. “Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils”, *Adventes Vēstis*, Nr. 205, 2013, 22. lpp.

⁹ Butulis, Ilgvars, Zunda, Antonijs. *Latvijas vēsture*. Rīga: Jumava, 2010, 160. lpp.

¹⁰ Barkane, Karīna. “Valsts varas attieksme pret ebreju reliģiskajām draudzēm Latvijas PSR (1944-1964)”, *Latvijas Vēsture. Jaunie un jaunākie laiki*, Nr. 3 (91), 2013, 60. lpp.

līdzekļus reliģisko kultu ierobežošanai, atklāt piemērus represijām pret baptistiem un septītās dienas adventistiem, sniegt skaidrojumu padomju režīma un LPSR varas nekonsekvences iemeslus un parādīt mazo konfesiju lomu PSKP politiskajā taktikā.

Apskats ir strukturēts divās nodaļās. Pirmajā raksturots baptistu un septītās dienas adventistu draudžu stāvoklis, ieskicēta šo draudžu vēsture Latvijā, kā arī apkopoti PSRS noteiktie ierobežojumi to darbībai LPSR. Otrajā nodaļā apskatītas mazo konfesiju kontroles praktiskās izpausmes, kas nereti norāda uz PSRS RKLP pilnvarotā LPSR patvaļu.

1. Avotu un literatūras apskats

Pētījums veikts, pamatojoties uz npublicētiem Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva materiāliem, kā arī uz apkopojoša rakstura literatūru, ko izstrādājuši ar apskatāmajām konfesijām saistīti pētnieki: Modris Ginters, baptistu draudžu vēsturnieks (*Vai tie bijām mēs: atmiņu dialogs: atmiņu, liecību un dokumentu krājums par draudžu dzīvi Latvijā padomju gados 1940 – 1990*, sast. M. Ginters. Rīga: M. Ginters, 2005), Jānis Tervits, Liepājas baptistu Ciānas draudzes mācītājs (Tervits, Jānis. *Latvijas Baptistu vēsture: faktu mozaīka*. Rīga: Latvijas Baptistu draudžu savienība, 1999) un Andris Pešelis, Rīgas 7. un Slokas septītās dienas adventistu draudžu mācītājs (Pešelis, Andris. *Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu vēsture*. Rīga: Patmos, 2013). Minētie materiāli, skatīti kopsakarā, paver iespēju salīdzināt vēstures atspoguļojumu dokumentos, ko radījuši varas pārstāvji, ar atmiņu, liecību un pieredzes satvaru, ko radījuši attiecīgo konfesiju pārstāvji.

Pētījumā izmantoti Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva 1448. un 1419. fondi, kas apkopo RKLP pilnvarotā LPSR dokumentus un kas satur liecības par “reliģisko kultu” (kristīgo konfesiju un citu ticību apzīmējums padomju varas dokumentācijā) darbību LPSR laika posmā no 1944. līdz 1986. gadam. Fondos uzglabātie materiāli liecina par draudžu darbību un to

apsaimniekošanu¹¹, ietver konfesiju līderu raksturojumus¹² un anketas¹³, statistiku¹⁴, ar roku rakstītas denunciacijas¹⁵, kā arī RKLP pilnvarotā LPSR korespondenci, instrukcijas¹⁶ dažādos ar baznīcu saistītos jautājumos.

Apkopojot, vērtējot un analizējot šos materiālus, uzkrītoša ir RKLP pilnvarotā LPSR “Hruščova atkušņa” gados – Jūlija Restberga – pārākumu demonstrējošā attieksme¹⁷ sarakstē un rīkojumos konfesijām. Turpretim attieksme no draudžu mācītāju un konfesiju vadītāju puses ir izteikti laipna un pakļāvīga, piemēram, Vissavienības septītās dienas adventistu draudžu vadītājs Arvīds Čolders¹⁸, sūtot apsveikuma telegrammu Jaunajā gadā RKLP pilnvarotajam LPSR J. Restbergam raksta: “Svētīgu 1957. gadu. Veselību un prieku darbā un dzīvē.”¹⁹ Citā dokumentā, saskaņojot reliģiska rita veikšanu, raksta: “Laipni lūdzu Jūsu piekrišanu Vissavienības SD [septītās dienas] adventistu draudžu savienības sludinātāju iedalījumam Sv. Vakarēdiena izdalīšanai [..].”²⁰ Šādi pārākuma un pakļāvības piemēri dokumentu aprītē ievērojami faktiski visās konfesijās. Īpaši jāizceļ Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapu Gustavu Tūru un Vissavienības evaņģēlisko kristiešu –baptistu savienības²¹ pilnvaroto pārraugu Nikolaju Levidanto.²² Abi bija izteikti lojāli padomju varai, un

¹¹ LVA, 1448. f., 1. apr., 26. l., 15. lp.

¹² LVA, 1419. f., 2. apr., 13. l., 90. – 93. lpp.

¹³ LVA, 1448. f., 1. apr., 8. l., 58. lpp.

¹⁴ LVA, 1448. f., 1. apr., 119. l., 4. lpp.

¹⁵ LVA, 1419. f., 2. apr., 12. l., 46. lpp. RKLP pilnvarotais LPSR.

¹⁶ LVA, 1448. f., 1. apr., 109. l., 40. lpp.

¹⁷ LVA, 1419. f., 2. apr., 12. l., 149. lpp.

¹⁸ Pešelis, Andris. *Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu vēsture*. Rīga: Patmos, 2013, 20. lpp.

¹⁹ LVA, 1448. f., 1. apr., 119. l., 12. – 13. lpp.

²⁰ LVA, 1448. f., 1. apr., 119. l., 1. lpp.

²¹ “Vasarsvētku draudzes, tāpat kā citas skaitliski mazākās konfesijas (Latvijā – brāļu draudze, metodisti u.c.), tika pievienotas lielākām konfesijām, lai valsts iestādes vieglāk varētu kontrolēt to darbību. Maskavā 1944. gadā baptisti un evaņģēliskie kristieši izveidoja kopēju savienību – Vissavienības evaņģēlisko kristiešu – baptistu savienību [..].” Tēraudkalns, Valdis. “Vasarsvētku draudzes Latvijā 1944. – 1973. gadā: vēsture arhīvu dokumentos”, *Latvijas Arhīvi*, Nr. 1, 2000, 127. – 146. lpp. Pieejams: http://www.arhivi.lv/sitedata/ZURNALS/zurnalu_raksti/127-146-Teraudkalns-Vasarsvetku.pdf

²² Turpat.

izmantoja katru iespēju šo lojalitāti apliecināt, kas ilustrē reliģijas kontroles izpausmi gan uz lielām, gan uz mazām konfesijām, kā arī konfesiju līderu lomu kontroles īstenošanā.

Dokumenti liecina par baptistu un septītās dienas adventistu draudžu aktīvistu uzraudzību, vācot sūdzības no kaimiņiem, izsaucot uz pārrunām Valsts drošības komitejas (VDK) telpās²³, liedzot mācītāju licences. Lai gan RKLP pilnvarotais LPSR sava darbā vadās no RKLP norādījumiem, tomēr ir pamats secināt, ka pilnvaras pat attiecībā uz padomju normatīviem bija patvaļīgi pārkāptas, kas varētu norādīt gan uz attiecīgā pilnvarotā negatīvo attieksmi pret reliģiju, gan uz VDK interesēm.

Apskatā izmantotie pētījumi deva pamatu baptistu un septītās dienas adventistu konfesiju vēsturiskā fona izpratnei, kas bija nepieciešams, lai novērtētu baptistu un septītās dienas adventistu reakciju uz padomju varas noteiktajiem ierobežojumiem. Minētie darbi šim nolūkam sniedz vērtīgu informāciju par draudžu statistikas izmaiņām, draudžu amatpersonu uzskaiti, trimdas un pagrīdes organizācijām un pretošanās kustību.

Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva materiāli kopā ar baptistu un septītās dienas adventistu vēsturnieku darbiem ļāva izprast šo draudžu apstākļus un grūtības, sniedza kontekstuālu ainu par reliģijas kontroli "Hruščova atkušņa" laikā LPSR.

1. Baptistu un septītās dienas adventistu konfesiju apstākļi un pārvalde LPSR (1956 – 1959)

LPSR salīdzinoši mazākajām kristīgajām konfesijām, baptistiem un septītās dienas adventistiem, līdz "Hruščova atkusnim" bija klājies dažādi. Abas konfesijas ziedu laikus Latvijā piedzīvoja pēc Pirmā pasaules kara līdz pat Kārļa Ulmaņa autoritārajam režīmam divdesmitā gadsimta trīsdesmitajos gados. Ulmaņa autoritārā režīma laikā bija minimālais draudzes locekļu skaits draudzes reģistrācijai līdz 50 draudzes locekļiem. Rezultātā septītās dienas adventistu draudžu

---

²³ LVA, 1448. f., 1. apr., 10. l., 39. lpp.

skaits strauji samazinājās,²⁴ tomēr baptistu skaits turpināja augt līdz pat pirmajai padomju okupācijai.²⁵

Pirmajā padomju okupācijā visas konfesijas bija pakļautas tiem noteikumiem, kādi eksistēja Padomju Savienībā, proti, bija attiecināts 1918. gada 23. janvāra dekrēts “Par baznīcas šķirtību no valsts un skolas”²⁶ un 1929. gadā pieņemtais likums, kas PSRS teritorijā aizliedza jebkādas reliģiskas darbības, izņemot tradicionālos dievkalpojumus un Baznīcas ceremonijas.²⁷ Rezultātā gan baptisti, gan septītās dienas adventisti zaudēja īpašumus, saruka draudžu locekļu skaits.

Nacistiskās Vācijas okupācijas laikā baptistu un septītās dienas adventistu konfesiju stāvoklis nedaudz uzlabojās, jo konfesijas atguva atsevišķus īpašumus, varēja uzturēt sakarus ar draudzēm ārzemēs. Tomēr pastāvēja birokrātiski apgrūtinājumi brīvi pārvietoties, trūka sapulču telpas.

Otrā padomju okupācija atgrieza konfesijas jau reiz pielaikotajos rāmjos, kā arī izvērsa plašāku antireliģisku kampaņu, kas grāva konfesiju tēlu sabiedrībā. Vienu no saviem augstākajiem punktiem kampaņa sasniedza līdz ar “Hruščova atkusni”, ko, domājot par baptistiem un septītās dienas adventistiem, atbilstoši būtu salīdzināt ar bargu kailsalu. To precīzi raksturo RKLP pilnvarotā LPSR J. Restbergs:

“1956. gada oktobrī Latvijas KP Centrālās Komitejas Birojs izskatīja jautājumu par zinātniskā ateisma darba uzlabošanas pasākumiem republikā, atzīmējot, ka pilnvarotajiem nav pietiekama kontakta ar vietējiem partijas orgāniem un ka tāds stāvoklis negatīvi ietekmē cīņu pret iedzīvotāju reliģiskajiem aizspriedumiem. Latvijas KP Centrālā Komiteja pieprasīja pilnvarotajiem pastiprināt baznīcas kalpu kontroli un novērst viņu nelikumīgās darbības. [...] Līdztekus uzdevumiem, kurus mums uzdod Reliģisko kultu lietu Padome, mēs pastiprināti

---

²⁴ Pešelis, Andris. *Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu vēsture*. Rīga: Patmos, 2013, 15. lpp.

²⁵ Brūvers, Andrejs. *Baptistu draudžu izcelšanās Latvijā*. Minstere: B. Brūvers, 1986, 220. lpp.

²⁶ LVA, 1448. f., 1. apr., 11. l., 25. lpp.

²⁷ Talonens, Jouko. *Baznīca stalinisma žņaugos. Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca padomju okupācijas laikā no 1944. līdz 1950. gadam*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2009, 6. lpp.

novērosim to kulta kalpu darbību, kuri atgriezušies no ieslodzījuma vietām. Sakarā ar galveno reliģisko draudžu kulta kalpu darbības pastiprināšanos, jāveic pasākumi, lai viņu darbību ierobežotu atbilstoši pastāvošajiem likumiem.”²⁸

1.1. *Baptistu draudžu stāvokļa raksturojums*

1944. gada 26. – 29. oktobrī Maskavā organizēja evaņģēlisko kristiešu un baptistu sanāksme, kur, pakļaujoties padomju varas spiedienam, pasludināja lēmumu par divu organizāciju (bijušā Pasaules baptistu savienības viceprezidenta Ivana Prohanova veidotā prohanovcu Viskrievijas evaņģēlisko kristiešu apvienība, kura ietvēra krievu baptistus, anglikāņu misionāra lorda Grenvila Augusta Viljama Valdgreiva, barona Redstoka dispensacionālisma un atvalinātā pulkveža Vasīlija Paškova Plimutas brāļu Džona Nelsona Derbija mācības sekotājus no vienas puses, un Vissavienības baptistu savienības, kurā citastarp piekrita arī pentakosti²⁹, menonīti, no vācu kolonijām Hersonas guberņā izaugušais krievu-ukraiņu štundisms (“bībeliskie kristieši” jeb lielkrievu štunda, “garīgie kristieši” jeb dienvidkrievu štunda, štundobaptisms), no otras puses) apvienošanu vienā – Vissavienības evaņģēlisko kristīgo – baptistu savienībā (VEKBS).³⁰ Par VEKBS priekšsēdētāju kļuva Jakovs Židkovs³¹, par ģenerālsekretāru – Aleksandrs Karevs³².³³ Līdz ar padomju varas atgriešanos Latvijā sakarā ar atkārtotu okupāciju 1944. gada 11. –12. novembrī Latvijas Baptistu draudžu bīskaps Kārlis Lāceklis³⁴ notur ārkārtas konferenci Rīgā, kurā piedalās Rīgas, Jelgavas un Latgales

²⁸ *Vai tie bijām mēs: atmiņu dialogs: atmiņu, liecību un dokumentu krājums par draudžu dzīvi Latvijā padomju gados 1940 – 1990*, sast. M. Ginters. Rīga: M. Ginters, 2005, 135. lpp.

²⁹ Пятидесятники, Христианами веры евангельской — ХВЕ или Христианами евангельской веры — ХЕВ.

³⁰ Tervits, Jānis. *Latvijas Baptistu vēsture: faktu mozaīka*. Rīga: Latvijas Baptistu draudžu savienība, 1999, 143. lpp.

³¹ Jakovs Židkovs (Яков Иванович Жидков) (1885 – 1966).

³² Aleksandrs Karevs (Александр Васильевич Карев) (1894 – 1971).

³³ *Vai tie bijām mēs: atmiņu dialogs: atmiņu, liecību un dokumentu krājums par draudžu dzīvi Latvijā padomju gados 1940 – 1990*, sast. M. Ginters. Rīga: M. Ginters, 2005, 810. lpp.

³⁴ Kārlis Lāceklis (1904 – 1970).

mācītāji un kurā spriež par draudžu darbu sakarā ar varas maiņu. Rezultātā nodibina Latvijas Baptistu draudžu savienības (LBDS) Pagaidu padomi un ieceļ priekšsēdētāja amatā K. Lācekli, kas to pilda līdz 1946. gadam.³⁵ Šajā laikā Rīgā viesojas VEKBS ģenerālsēkretārs A. Karevs un padomes loceklis Nikolajs Levidanto³⁶, lai pārliecinātu LBDS pievienoties VEKB, ierādot Latvijas baptistu draudžu kopdarbam guberņas tiesības. Sakarā ar šo vizīti Pagaidu padome sasauca LBDS kongresu 1945. gada 21. aprīlī, kurā piedalās 53 delegāti no 33 draudzēm, spriežot par pievienošanos VEKBS un konkrētiem nosacījumiem, kas maksimāli nodrošinātu pilnvērtīgu draudžu darbu un neatkarību. No iecerētajiem deviņiem nosacījumiem padomju okupācijas gadu laikā saglabājas vien baptistu draudžu nosaukums, garīdznieku, sludinātāju un mācītāju iekārta un garīdznieku sanāksmes kā kopdarba vadīšanas forma.

1945. gada augustā Maskavā K. Lāceklis paraksta dokumentu par LBDS “brīvprātīgu pievienošanos VEKBS”, vienlaikus kļūstot par VEKBS padomes locekli un vecāko prezbiteru jeb bīskapu Latvijas evaņģēlisko kristīgo un baptistu draudzēm. N. Levidanto nozīmē par VEKBS pilnvaroto visās trijās Baltijas republikās ar uzturēšanās vietu Rīgā. 1945. gada jūlijā notiek oficiāla LBDS Savienības nama atsavināšana, pret ko iebilst K. Lāceklis, neparakstot atsavināšanas dokumentus. Minētais kļūst par vienu no ieganstiem viņa arestam³⁷ un deportācijai 1946. gada martā.³⁸ 1945. gada 24. oktobrī notiek pentakostu jeb Vasarsvētku draudžu pievienošana baptistiem. Lai arī abu konfesiju savstarpējās attiecības nebija saskanīgas, tas bija

³⁵ *Vai tie bijām mēs: atmiņu dialogs: atmiņu, liecību un dokumentu krājums par draudžu dzīvi Latvijā padomju gados 1940 – 1990*, sast. M. Ginters. Rīga: M. Ginters, 2005, 810. lpp.

³⁶ Nikolajs Levidanto (1897 – 1966) – baptistu līderis Krievijā, bijis ieslodzījumā, no kura iznācis pēc VDK aģentu apciemojuma ar uzdevumu apvienot baptistu un evaņģēlisko kristiešu draudzes savienībā. Kashirin, Alexander. *Protestant minorities in the Soviet Ukraine, 1945 – 1991*. (dissertation). Oregon: University of Oregon, 2010, pp. 105 – 106. Available at:

https://www.google.lv/search?q=Nikolajs+%C4%BBbevidanto+&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=yRyxVsndBcuksGh6qoTICA#

³⁷ Kārļa Lācekļa garīdznieka 1957. gada 21. septembra anketa. LVA, 1419. f., 2. apr., 12. l., 140. lp.

³⁸ Tervits, Jānis. *Latvijas Baptistu vēsture: faktu mozaīka*. Rīga: Latvijas Baptistu draudžu savienība, 1999, 144. – 145. lpp.

vienīgais legālais veids, kā pentakostu jeb Vasarsvētku draudzes varēja darboties³⁹.

Nākamais bīskapa amatā ievēlēts Rīgas Mateja baptistu draudzes mācītājs Andrejs Rēdlihs (1894 – 1969), kuram bija saspringtas attiecības ar N. Levidanto, kā arī ar citiem draudžu līderiem. Baptistu draudzes saskārās ar izsūtīšanām, kolektivizāciju un nodokļiem, kas mazināja ticīgo skaitu, toties vairoja bailes būt saistītiem ar konfesiju.

1950. gada 8.martā VEKBS lemj par jaunu kārtību sludinātāja vai mācītāja ievēlēšanai draudzē: “[..] Pareizais ceļš ir tāds: draudzes padome izrauga kandidātu mācītāja amatam, ziņo par to Pārvaldei, lai pēdējā varētu savākt vajadzīgās ziņas (autobiogrāfiju un māc. anketu) un saņemt piekrišanu no Kulta lietu Pilnvarotā. Tikai pēc tam, kad ir saņemta piekrišana no Pārvaldes, draudzes padome var izsludināt draudzes darīšanas sapulci, ziņojot iepriekš par to mūsu Pārvaldei.”⁴⁰

Šāda kārtība saglabājas visu padomju okupācijas laiku.

1953. gada oktobrī pēc N. Levidanto netīkamā A. Rēdliha atcelšanas no amata par jauno bīskapu “ievēl” Rīgas 2. Mateja draudzes mācītāju Frici Hūnu⁴¹. 1956. gadā F. Hūns publicē ar PSRS VDK saskaņotu tekstu, kur aicina atgriezties Amerikā dzīvojošus vadošos baptistus Frici Čukuru⁴², Rūdolfu Ekšteinu⁴³ un citus Padomju Savienībā.⁴⁴ No izsūtījuma atgriežas Kārlis Lāceklis, 1957. gadā atsāk mācītāja darbu Kuldīgas baptistu draudzē un turpina to līdz 1959.

³⁹ Gills, Nikandrs. “Reliģiskās minoritātes Latvijā komunistiskā režīma apstākļos. 20. gadsimta 40. – 80. gados”, *Latvija un Austrumeiropa 20. gadsimta 60. – 80. gados, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 20. sējums. Rīga, Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007, 137. lpp.

⁴⁰ Gills, Nikandrs. “Reliģiskās minoritātes Latvijā komunistiskā režīma apstākļos. 20. gadsimta 40. – 80. gados”, *Latvija un Austrumeiropa 20. gadsimta 60. – 80. gados, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 20. sējums. Rīga, Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007, 17. lpp.

⁴¹ Fricis Hūns (1884 – 1971).

⁴² Fridrihs Čukurs (1907 – 1986).

⁴³ Rūdolfs Ekšteins (1899 – 1977).

⁴⁴ *Vai tie bijām mēs: atmiņu dialogs: atmiņu, liecību un dokumentu krājums par draudžu dzīvi Latvijā padomju gados 1940 – 1990*, sast. M. Ginters. Rīga: M. Ginters, 2005, 814. lpp.

gadam, kad viņam atņem tiesības būt draudzes mācītājam.⁴⁵ Bīskaps F. Hūns šajā laikā cieši sadarbojas ar N. Levidanto un RKLP, organizē dievkalpojumus sakarā ar Padomju Savienības svinībām⁴⁶ un pat N. Levidanto jubilejai.⁴⁷ 1959. gada decembrī VEKBS padome publicē jaunu nolikumu, t.s. “instruktīvo vēstuli”, kas paredz sekojošo. VEKBS padome ir nepārvēlams orgāns; kongresu rīkošana nav paredzēta. Par vienpersonisku vadītāju visās Baltijas republikās paliek N. Levidanto; likvidē līdzšinējos bīskapu amatus. Katrā republikā atstāja pārvaldes sekretāru. Latvijā šajā amatā ieceļ L. T. Robaldu. VEKSB vadība nebija spējīga pretoties padomes lēmumam, tādēļ aizsākās protesta kustība evaņģēlisko kristīgo un baptistu draudzēs. To pārstāvēja iniciatīvas grupa jeb orgkomiteja, vēlāk Baznīcu padome, kas ilgu laiku darbojās pagrīdē.⁴⁸

1.2. Septītās dienas adventistu draudžu stāvokļa raksturojums

Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu savienība dibināta 1920. gadā, apvienojot Latvijas teritorijā esošās Daugavas un Baltijas draudžu struktūras. Prezidenta amatā mācītāji – Jēkabs Šneiders (1920 – 1922) un Kārlis Sutta (1922 – 1936) No 1929. līdz 1936. gadam Latvijā darbojas trīs draudžu savienības – Rīgas, Vidzemes un Kurzemes. Rīgas savienību vadīja Hermanis Linde, Vidzemes no Cēsīm (vēlāk no Daugavpils) – Kārlis Sutta, bet Kurzemes – Aleksandrs Eglītis no Jelgavas. 1937. gadā tās visas apvienojās vienā draudžu savienībā, par kuras prezidentu ievēlēja Jāni Oltiņu. No 1923. gada līdz 1940. gadam Sužos darbojās septītās dienas adventistu misijas skola, kurā sagatavoja sludinātājus un draudžu darbiniekus. Skolu slēdza 1940. gadā, kad pēc ienākšanas Latvijas teritorijā to Sarkanās armijas vajadzībām pārņēma padomju vara. Karaspēka daļa tur atradās līdz pat 1994. gadam. 1940. gadā bija pārtraukta Latvijas draudžu

⁴⁵ Tervits, Jānis. *Latvijas Baptistu vēsture: faktu mozaīka*. Rīga: Latvijas Baptistu draudžu savienība, 1999, 155. lpp.

⁴⁶ LVA, 1448. f., 1. apr., 109. l., 51. lpp.

⁴⁷ *Vai tie bijām mēs: atmiņu dialogs: atmiņu, liecību un dokumentu krājums par draudžu dzīvi Latvijā padomju gados 1940 – 1990*, sast. M. Ginters. Rīga: M. Ginters, 2005, 814. lpp.

⁴⁸ Tervits, Jānis. *Latvijas Baptistu vēsture: faktu mozaīka*. Rīga: Latvijas Baptistu draudžu savienība, 1999, 148. lpp.

savienības darbība, tomēr neformāli tā funkcionēja. 1942. gadā Latvijas draudžu savienības kongresā par prezidentu ievēlēja Ernestu Klotiņu.⁴⁹ 1947. gadā padomju vara, inkriminējot graujošu pretpadomju rīcību, dzimtenes nodevību un sadarbību ar ārzemju spiegiem, arestē septītās dienas adventistu Latvijas draudžu savienības padomes locekļus Herbertu Driķi un Kārli Kalvišķi. 1949. gadā arestē vēl piecus padomes locekļus, tostarp prezidentu Ernestu Klotiņu, un padome pārstāj darboties. Rezultātā septītās dienas adventistus iekļāva Vissavienības centra organizācijā – Vissavienības septītās dienas adventistu savienībā (VSDAS).

VSDAS bija RKLK struktūrvienība PSRS pārvaldes aparātā, kuru vadīja Grigorijs Grigorjevs^{50, 51}. Viņa vietnieks Pāvils Macānovs⁵², kas 1952. gadā pēc G. Grigorjeva nāves uzņēmās VSDAS vadību. 1950. gadā P. Macānovs Vissavienības centra padomes uzdevumā aicināja latviešu adventistu mācītāju Arvīdu Čolderu⁵³ uzņemties darba vadību Latvijā. A. Čolderu iekļāva Vissavienības centra padomes sastāvā kā tās locekli un nozīmēja kā pilnvaroto darbā ar septītās dienas adventistu draudzēm LPSR⁵⁴. Sekoja arī jauni ierobežojumi septītās dienas adventistu darbībai Latvijā: bija pārtraukta un aizliegta Sabatskolas darbība, dievkalpojumos nedrīkstēja spēlēt orķestris un dziedāt kora

---

⁴⁹ "Par Latvijas draudžu savienību", *Septītās Dienas Adventistu Baznīca*. Pieejams: <http://www.adventisti.lv/index.php/lv/organizacija>

⁵⁰ Grigorijs Grigorjevs (*Григорий Андреевич Григорьев*, 1879 (1878) – 1952).

⁵¹ Kashirin, Alexander. *Protestant minorities in the Soviet Ukraine, 1945 – 1991*. (dissertation). Oregon: University of Oregon, 2010, p. 104. Available at: https://www.google.lv/search?q=Nikolajs+%C4%BBavidanto+&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=yRyxVsndBcuksgH6qoTICA#

⁵² Pāvils Macanovs (Павел Андреевич Мацанов, 1903 – 1989) – dzimis Rēzeknēs apriņķī latviešu ģimenē, studējis Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātē, mācījies no 1927. līdz 1933. gadam septītās dienas adventistu seminārā Sužos, 1937. gadā sabiedrisko lietu ministrs slēdz viņa vadīto žurnālu *Обзор мировых вопросов*. 1947. gadā pārceļas uz Maskavu, kur kļūst par VSDAS priekšsēdētāja vietnieku, 1952. gadā – par priekšsēdētāju. 1954. gadā atceļ no priekšsēdētāja amata un pēc pāris gadiem palīdz atstāt Maskavu. Līdz nāves brīdim nav atgriezies Latvijā.

⁵³ Arvīds Čolders (1899 – 1966).

⁵⁴ Lauberte, Sarmīte Iveta. "Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils", *Adventes Vēstis*, Nr. 205, 2013, 22. lpp.

dziesmas.⁵⁵ A. Čolders bija svarīga, bet neviennozīmīgi vērtēta persona gan septītās dienas adventistu, gan varas funkcionāru lokā.

1927. gadā beidzis septītās dienas adventistu garīgo semināru, kā sludinātājs kalpojis draudzēs līdz pat 1950. gadam, pēc Vissavienības adventistu padomes locekļa un VSDAS pilnvarotā LPSR amata ieņemšanas darbojies Rīgā. Spriežot pēc Padomju varas institūciju apkopotās informācijas, iespējams, darbojies kā dubultaģents septītās adventistu interešu aizstāvībai LPSR. Lai arī sūtījis apsveikuma telegrammas RKLP pilnvarotajam LPSR⁵⁶, atskaitījies par septītās dienas adventistu saimniecisko stāvokli un saskaņojis draudžu darbību ar pilnvaroto J. Restbergu⁵⁷, ir piemēri par viņa slēptām darbībām septītās dienas adventistu labā.

Tā it kā par saviem un brīvprātīgo līdzekļiem bija uzbūvēts draudzes nams Bauskā un doti līdzekļi draudzes ēkas iegādei Daugavpilī. 1959. gadā A. Čolders kopā ar citu septītās adventistu mācītāju Pavasaru nopirka dzīvojamo māju Aizpriežu ielā 4, Rīgā par 190 000 rubļu. Padomju varas institūcijas par šiem pirkumiem bija maldinātas. Tāpat A. Čolders esot nelikumīgi, pārkāpjot padomju varas aizliegumus, kristījis 18 gadu vecumu nenasniegušus jauniešus laika posmā no 1953. līdz 1957. gadam, piemēram 15 līdz 16 gadu vecos Miliju Jēkabu un Kārli Holmu.⁵⁸ Tomēr 1954. gadā A. Čolders būdams VSDAS padomes loceklis atbalstīja P. Macānova aizstāšanu ar Stepanu Kuližskiju⁵⁹ sakarā ar to, ka P. Macānovs kļuva pārāk nepakļāvīgs RKLP diktātam.⁶⁰ Neskatoties uz minēto, P. Macānovs tomēr saglabāja autoritāti VSDAS tikmēr, kamēr S. Kuližskijs darbojās paralēli, bet ar varas atbalstu.

---

⁵⁵ Gills, Nikandrs. "Reliģiskās minoritātes Latvijā komunistiskā režīma apstākļos. 20. gadsimta 40. – 80. gados", *Latvija un Austrumeiropa 20. gadsimta 60. – 80. gados, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 20. sējums. Rīga, Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007, 138. lpp.

⁵⁶ LVA, 1448. f., 1. apr., 119. l., 12. – 13. lp.

⁵⁷ LVA, 1448. f., 1. apr., 119. l., 1. lpp.

⁵⁸ LVA, 1418. f., 2. apr., 13. l., 90. – 93. lpp.

⁵⁹ Stepan Kuližskijs (Степан Павлович Кулыжский).

⁶⁰ Kashirin, Alexander. *Protestant minorities in the Soviet Ukraine, 1945 – 1991*. (dissertation). Oregon: University of Oregon, 2010, pp. 214 – 216. Available at: https://www.google.lv/search?q=Nikolajs+%C4%BBavidanto+&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=yRyXvsndBcuksgH6qoTICA#

1.3. Baptistu un septītās dienas adventistu draudžu pārvalde un saistošie normatīvi LPSR

Pirmkārt, gan baptistu, gan adventistu draudžu darbību LPSR ietekmēja normatīvi par Baznīcas šķirtību no valsts, tostarp no skolas. 1940. gada 25. augusta LPSR Konstitūcija paredzēja, ka:

“[...] baznīca ir šķirta no valsts, un skola no baznīcas; brīvība piekopt reliģiskus kultus, kā arī antireliģiskas propagandas brīvība atzīta visiem pilsoņiem.”⁶¹

Lai nodrošinātu Baznīcas šķirtības ievērošanu, bija noteikta kriminālatbildība par vairākām darbībām, kas neatbilda LPSR Konstitūcijā noteiktajam principam. LPSR Kriminālkodeksa 137. pants noteica atbildību par Baznīcas šķirtības no valsts noteikumu neievērošanu, paredzot sodu brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem, vai labošanas darbus uz vienu gadu, vai arī naudas sodu līdz 500 rubļiem. Kriminālatbildība bija paredzēta arī par reliģisko ceremoniju noturēšanu darbalaužu masu atpūtas vietās, pilsētu vai ciematu ielās vai laukumos, valsts un sabiedrisko iestāžu ēkās. Tāpat kriminālatbildība bija noteikta par kolektīvu reliģisku dziesmu dziedāšanu sabiedriskajās vietās vai transportā.⁶²

Otrkārt, lai gan saskaņā ar 1946. gada 26. februāra lēmumu LPSR reģistrētajām draudzēm bija atzītas juridiskas personas tiesības, tomēr rīcība ar manu notika tikai ar RKLP atļauju. Līdz ar to tikai, saņemot attiecīgu atļauju, varēja, piemēram, reliģiskām vajadzībām nomāt, būvēt un iegādāties būves, transporta līdzekli vai reliģiskā kulta priekšmetu. Bija jārēķinās ar Baznīcas mantas konfiskāciju par labu valstij.⁶³

⁶¹ Citēts pēc Barkane, Karīna. “Valsts varas attieksme pret ebreju reliģiskajām draudzēm Latvijas PSR (1944-1964)”, *Latvijas Vēsture. Jaunie un jaunākie laiki*, Nr. 3 (91), 2013, 56. lpp.

⁶² Balodis, Ringolds. “Diena, kad pieminam arī komunistu represētos ticīgos”, *Noziegumi pret cilvēci*. Pieejams: <http://lpra.vip.lv/ticigos.htm>

⁶³ Barkane, Karīna. “Valsts varas attieksme pret ebreju reliģiskajām draudzēm Latvijas PSR (1944 – 1964)”, *Latvijas Vēsture. Jaunie un jaunākie laiki*, Nr. 3 (91), 2013, 56. lpp.

Treškārt, konfesiju darbību ietekmēja 1944. gada 19. maijā⁶⁴ izveidotā RKLP. Tās uzdevumos ietilpa padomju vadības un Padomju Savienības komunistiskās partijas (PSKP) politikas reliģijas jautājumos īstenošana. RKLP bija jāveic konfesiju kontrole, jāuztur saikne starp padomju vadību un reliģisko organizāciju centriem, jāinformē PSKP Centrālā komiteja un VDK par reliģisko organizāciju darbību. RKLP bija atbildīga par reliģisko organizāciju iesaisti “miera akcijās”. Ja nepieciešams, bija jāatspēko ārvalstu pretpadomju propaganda, jāskaidro kulta lietu normatīvus un reliģiju lietu stāvokli PSRS.⁶⁵

RKLP pirmais vadītājs bija Ivans Poļanskis^{66, 67}. No 1948. līdz 1960. gadam otrais RKLP pilnvarotais LPSR bija Jūlijs Restbergs. Viņa tiešā pakļautībā darbojās VEKBS pilnvarotais N. Levidanto (1945 – 1959), kuram savukārt bija pakļauts baptistu draudžu bīskaps LPSR Fricis Hūns (1953 – 1959). Savukārt septītās dienas adventistu draudžu vadītājs LPSR Arvīds Čolders (1950 – 1959) darbojās VSDAS priekšsēdētāja – līdz 1954. gadam Pāvela Macānova un tad Stepana Kuližskija – pakļautībā⁶⁸.

RKLP pilnvarotajam LPSR bija jāievēro RKLP sniegtie skaidrojumi, kā piemērojami normatīvi attiecībā uz kultiem, kā izlemjami jautājumi par sūdzībām, piemēram, saistībā ar reliģisko organizāciju un kulta kalpotāju reģistrāciju vai izslēgšanu no reģistra, par lūgšanu namu atvēršanu vai slēgšanu.

---

⁶⁴ “Padomju režīma īstenošana politika pret Baznīcu 1945 – 1947”, *Ārvalstu arhīvu dokumenti par okupācijas režīmu politiku Latvijā 1940 - 1968: dokumentu krājums, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 22. sējums. Rīga, Latvijas vēstures institūta apgāds, 2008, 277. lpp.

⁶⁵ Tēraudkalns, Valdis. “Vasarsvētku draudzes Latvijā 1944. – 1973. gadā: vēsture arhīvu dokumentos”, *Latvijas Arhīvi*, Nr. 1, 2000, 129. lpp. Pieejams: http://www.arhivi.lv/sitedata/ZURNALS/zurnalu_raksti/127-146-Teraudkalns-Vasarsvetku.pdf

⁶⁶ Ivans Poļanskis (Иван Васильевич Полянский, 1878 – 1956).

⁶⁷ Talonens, Jouko. *Baznīca stalinisma žņaugos. Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca padomju okupācijas laikā no 1944. līdz 1950. gadam*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2009, 16. lpp.

⁶⁸ Kashirin, Alexander. *Protestant minorities in the Soviet Ukraine, 1945 – 1991*. (dissertation). Oregon: University of Oregon, 2010, pp. 95 – 105. Available at: https://www.google.lv/search?q=Nikolajs+%C4%BBavidanto+&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=yRyXVsndBcuksgH6qoTICA#

VSDAS un VEKBS organizācijas bija padomju varas risinājums sektu ticīgo vēlmei būt likumīgi atzītām institūcijām pēc gara vajāšanu posma. Padomju varas piedāvātais risinājumam bija augsta maksa: konfesiju līderi – valsts iecelti, nevis ievēlēti, garīgiem centriem jākalpo reliģisko kopienu uzraudzībai, tajos jāīsteno padomju politika.

Ticīgie bija nepaskaužamā stāvoklī. Legalizējoties, tie riskēja būt sabiedrības izstumtie, bet, darbojoties pagrīdē, tos vajātu valsts. Caur organizācijām VSDAS un VEKBS valsts institucionalizēja ticīgos un radīja šķelšanos sektu iekšienē. Ticīgie zaudēja orientāciju starp Dievu, valsti un reliģiskās organizācijas hierarhiju. Gan komunikācija, gan dokumentācija ar RKLP noritēja krievu valodā.

Papildus minētajam VEKBS baptistu draudzēm bija noteikti sekojošie ierobežojumi. Bija aizliegts garīgais darbs ar jaunatni, sievietēm un bērniem, tostarp pašdarbības pulciņu organizēšana, svētku rīkošana jauniešiem un bērniem, brīvpusdienu organizēšana, bērnu iesaistīšana korī, koncertu un Jaungada svinību rīkošana. Ritu praktizēšana draudzes jaunpienācējiem bija atļauta tikai īpaši norādītās vietās, ārpus sabiedriskām vietām, agrās rīta stundās, iepriekš saskaņojot ar RKLP pilnvaroto LPSR. Draudzes locekļiem bija jābūt vismaz 18 gadus veciem. Koru un stīgu orķestru darbība bija atļauta tikai lūgšanu telpās un vienas draudzes ietvaros, izbraukumi uz citām draudzēm nebija atļauti. Draudzes mācītājs drīkstēja sprediķot tikai tajā draudzē, kur viņu bija reģistrējis RKLP pilnvarotais LPSR. Vizītes citās reģistrētās draudzēs bija iepriekš jāaskaņo. Ražas svētki bija atļauti lūgšanu telpās, bet bez dalībniekiem no citurienes. Jebkāda materiāla palīdzība nabagiem no Baznīcas līdzekļiem bija aizliegta. RKLP savus pilnvarotos instruēja kategoriski apspiest jebkādu misionāru darbu darbaļaužu vidū, tostarp himnu dziedāšanu, Bībeles dalīšanu, vizītes pie citu konfesiju draudzēm. Privātīpašuma izīrēšana lūgšanu telpu vajadzībām bija noteikta uz termiņu ne mazāku kā 3 līdz 5 gadi. Mazās draudzes, kas atradās 3 līdz 8 km attālumā no lielajām, bija jāpievieno lielajām. Pirms jaunas draudzes atvēršanas bija jāņem vērā tai tuvākās jau darbojošās draudzes apstākļi. Jaunu lūgšanu namu atvēršanai bija noteikti RKLP paaugstināti sanitārie, tehniskie un drošības normatīvi.⁶⁹

---

⁶⁹ Kashirin, Alexander. *Protestant minorities in the Soviet Ukraine, 1945 – 1991*. (dissertation). Oregon: University of Oregon, 2010, pp. 116 – 117. Available at:

No administratīvajiem ierobežojumiem vēl jāpiemin, ka draudzes dibinātāju jeb divdesmitnieka sarakstā varēja būt tikai vietējā ciema vai pilsētas iedzīvotāji, un draudzei piederošo naudu prasīja noguldīt bankā, kas nozīmēja kontroli pār visām draudzes finanšu darbībām. Draudžu sapulcēšanās telpām īstus un izdomātus trūkumus atrada gan sanitārā stāvokļa kontrolētāji, gan ugunsdzēsēji.⁷⁰

VEKBS vecākiem bīskapiem savukārt bija jāievēro sekojošas instrukcijas. Viņu galvenais uzdevums bija uzraudzīt precīzu VEKBS darbības instrukciju izpildi visās apgabala draudzēs. Bija jāpievērš īpaša uzmanība personām, kam jānotur sprediķi, nepieļaujiet citur reģistrētu personu darbību tām nepiederīgās draudzēs. Bija jāpievērš īpaša uzmanība, lai nevienā attiecīgā apgabala draudzē nenotiktu dzejas lasīšana un jebkāda dziedāšana, izņemot korī. Ražas svētku laikā svētku mielastā nedrīkstēja būt vairākas draudzes kopā, arī citu draudžu dalībnieku dalība nebija pieļaujama. Bija jāievēro, ka kristīt drīkst tikai vietējos iedzīvotājus, kas sasnieguši 18 gadu vecumu. Vēlams, lai pēc to ticības pieņemšanas būtu pagājis vismaz gads. Personas no citiem apgabaliem ar mērķi kristīties nedrīkst būt pilaist. Bija ieteikts mazināt kristīto jauniešu skaitu līdz minimumam, jo jaunieši vēl nav garīgi nostabilizējušies. Jauniešiem, kas apmeklē izglītības iestādes, kristības nav atļautas vispār. Bija norādīts, ka Vasarsvētku draudzes attiecīgajā apgabalā jāpieņem brālīgi, pret tām vērsti vai tās aizvainojoši sprediķi nav pieļaujami. Sludinātāji, kas to neievēro, jāpārlicina mainīt attieksmi vai arī jāizslēdz no draudzes. Minētie instrukcijas nosacījumi bija paredzēti tikai personīgai zināšanai.⁷¹

Septītās dienas adventistiem bija noteikti sekojoši ierobežojumi. Misionāru darbs ierobežots līdz ritu izpildei lūgšanu namu iekšienē. Bērni nedrīkst atrasties lūgšanu namos, tos nedrīkst audzināt ticībā vai mācīt reliģiju baznīcā. Sludinātājiem ir jāsadarbojas

---

https://www.google.lv/search?q=Nikolajs+%C4%BBavidanto+&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=yRyxVsndBcuksgH6qoTICA#

⁷⁰ Tervits, Jānis. *Latvijas Baptistu vēsture: faktu mozaīka*. Rīga: Latvijas Baptistu draudžu savienība, 1999, 150. lpp.

⁷¹ Kashirin, Alexander. *Protestant minorities in the Soviet Ukraine, 1945 – 1991*. (dissertation). Oregon: University of Oregon, 2010, pp. 120 – 121. Available at: https://www.google.lv/search?q=Nikolajs+%C4%BBavidanto+&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=yRyxVsndBcuksgH6qoTICA#

ar RKLP pilnvaroto, kā arī ar valsts drošības struktūrām. Bībeles mācība, sprediķu saturs un jauniešu pulcēšana jāpielāgo ideoloģiski atbilstošā veidā.⁷²

2. Represiju piemēri baptistu un septītās dienas adventistu draudzēs LPSR

LPSR varas iestāžu represīvās darbības pret baptistiem un septītās dienas adventistiem var iedalīt piecos pamatveidos.

Pirmais ir ar draudžu īpašumu saistītās represijas – īpašuma konfiskācija, tā lietošanas ierobežojumi, sevišķu nodokļu piemērošana.

Otrais – kriminālatbildības piemērošana par darbību draudzē, piemēram, izsūtot vai likvidējot draudžu vadītājus kā valsts ienaidniekus, tiesājot kara dienestā par atteikšanos strādāt sestdienās un nodot zvērestu (septītās dienas adventistu gadījumā), tiesājot mācītājus par reliģiska rakstura darbību veikšanu, ja tie nav reģistrēti RKLP, tiesājot tos vecākus, kuri ticības dēļ audzina savus bērnus pretēji padomju normatīviem, tiesājot personas, kas glabā, pavairo vai izplata ar RKLP nesaskaņotus reliģiska rakstura materiālus, tiesājot mācītājus par bērnu un jauniešu garīgu izglītošanu, tiesājot mācītājus par valsts pārziņā pārņemtu ritu veikšanu – kristībām, kāzām, bērēm.

1959. gada 23. novembrī J. Restbergs raksta atskaiti RKLP par 1958. gadā LPSR darbojošos reliģisko kultu pārkāpumiem un RKLP pilnvarotā LPSR atbilstošu rīcību. Piemēram, baptistu sakarā minēts šāds pārkāpums:

“Bīskaps Lāceklis, kalpojošs Kuldīgas baptistu draudzē, ir iesaistījis skolniekus priekšnesumā ar mūzikas instrumentiem un kori. Katru reizi pirms mēģinājuma Lāceklis atprasa atbildes uz iepriekš uzdotiem jautājumiem no Bībeles, un pēc mēģinājuma uzdod citus nākamajai reizei. Prokuratūrai jau bija lieta par Lācekli, bet līdz tiesai nenonāca. Šoreiz, lai sodītu vainīgo, viņam ir atņemta mācītāja licence, un viņš vairs nedrīkst kalpot draudzē.”⁷³

⁷² Turpat, 755. lpp.

⁷³ LVA, 1448. f., 1. apr., 11. l., 115. lp.

Kārļa Lācekļa lieta atspoguļota Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvā esošajos materiālos arī no minētajā pārkāpumā vainojamās personas puses. Proti, pieejams protokols par 1959. gada 15. marta Kuldīgā notikušo Kuldīgas Evaņģēliski kristīgo baptistu draudzes padomes sēdi, kuru vadīja pats K. Lāceklis un kuras dienas kārtībā bija paskaidrojuma sniegšana uz vietējo varas orgānu jautājumiem par draudzes darbu un mācītāja K. Lācekļa rīcību. Protokolā paskaidrots, ka

“Lāceklim, pārnākot uz Kuldīgas draudzi, jau darbojās koris un orķestris aptuveni 20 cilvēku sastāvā. Kad 1958. gada maijā draudzes locekli jautāja no Rīgas atbraukušajam RKLP inspektoram, vai vecāki drīkst ņemt līdzi uz dievnamu un kora mēģinājumiem savus nepilngadīgos bērnus, tas atbildējis, ka, ja bērni ir skolā sekmīgi un paši to vēlas, tad drīkst.”

Inspektors V. K. Jegermans uz Kuldīgu bija nosūtīts pārbaudīt liecības par K. Lācekļa darbībām draudzē. Savā ziņojumā par pārbaudi J. Restbergam viņš ir uzskaitījis draudzi raksturojošus lielumus, skaitu, īpašumus, sniedzis īsu vēsturi, kā arī pievienojis nopratināto draudzes locekļu kasiera Brodovska, dzīvojoša Kārļa Marksa ielā 13, un draudzes dalībnieces Vilmas Jēkabsons, dzīvojošas Pionieru ielā 8, liecības, ka

“lielākā daļa draudzes, divas trešdaļas, dzīvojot nevis Kuldīgā, bet tās rajonā, laukos, un ka dievkalpojumi notiek trešdienās un svētdienās ap 19.00 vakarā, ka piedalās ap 20 – 30 ticīgo, pārsvarā sievietes vidējos gados, no jaunās paaudzes nācēju esot maz un nepilngadīgie bērni nāk ar vecākiem. Šie paši draudzes biedri arī atskaitās par kora darbību un laiku, kā arī biedru skaitu un mēģinājumu kārtību. Inspektors vēl pirms draudzes locekļu pratināšanas ir runājis ar pašu Lācekli, kurš stāstījis gan par savu dzīves gājumu, gan izteicis viedokli par baptistu Kuldīgas draudzi, taču interesantākais, ka minējis pentakostu jeb vasarsvētku draudžu ticīgo baptistu dievnama apmeklējumus, kuri Kuldīgā esot ap 20, un uzrādījis pilsoņus Apini, Gūtmani, Štromani u.c. kā šīs sekas pārstāvjus. Lāceklis arī izteicis aizdomas, ka šīs sekas draudzes lūdzas mājās. Pēc neoficiāliem datiem zināms, ka šādas lūgšanu sapulces notiek otrdienu un ceturtdienu vakaros, 1909. gadā dzimušā Jāņa Apiņa, kurš, 1955. g. atgriezies no ieslodzījuma vietas, mājās “Grosmaņi” pie Skrundas šosejas un pie 1923. gadā dzimušā Fridriha Gūtmaņa, dzīvojoša Puškina ielā 16. Par Gūtmani draudzes kasieris Brodovskis zinājis teikt, ka iepriekšējais mācītājs Kārlis Lasmanis ir

kristijis Gūtmani baptistos jau 1946. gadā. Savukārt pie Jāņa Apiņa 1958. gada 21. janvārī ir viesojies un nakšņojis pentakostu bijušais bīskaps [Jēkabs?] Veikmanis. Cits draudzes loceklis – Jānis Kuiva, dzimis 1901. gadā, dzīvojošs Ventspils ielā 69, atklājis, ka nekad nav ticējis dievam, esot vecs latviešu strēlnieks, piedalījies pilsoņu karā, tad strādājis par selekcionāru Ukrainā, pēcāk, 1953. gadā par dārznieku kādā no Kuldīgas rajona kolhoziem, bet ticis atlaists, dēļ kā viņa ģimene nokļuvusi grūtībās un baptisti palīdzējuši. Viņa sieva, Amālija Kuiva, dzimusi 1921. gadā, esot aktīva baptistu draudzes locekle un uz kora mēģinājumiem ņem līdzī arī nepilngadīgos bērnus.⁷⁴

1958. gada jūnijā, kad draudzes mācītājs Kārlis Lāceklis bija piedalījies LPSR baptistu draudžu sanāksmē Rīgā, kurā bīskaps bija devis norādījumus dievkalpojumos mazāk izmantot stīgu instrumentus, viņš pārbraucot deva rīkojumu pārtraukt orķestra darbību. 1958. gada novembrī Kuldīgas VDK pilnvarotais izsauca pie sevis mācītāju Lācekli. Pēc pārrunām ar VDK, draudze uzņēmās: par kora dalībniekiem uzņemt tikai pilngadīgus ticīgos un uzdot par pienākumu visiem draudzes locekļiem būt nevainojamiem valsts pilsoņiem. Skaidro arī ka pirms iepriekš notikušajiem kora mēģinājumiem otrdienās un piektdienās, daži draudzes locekļi lūgšanu svētbīrdi pirms mēģinājuma otrdienās, kļūdaini saukuši par Bībeles stundu. Protokola beigās K. Lāceklis kā draudzes padomes priekšsēdētājs kopā ar pārējiem padomes locekļiem apliecina, ka tā grib “ļoti vispārīgi ievērot visus valdības orgānu norādījumus un savu darbu pilnīgi saskaņot ar nolikumu.”⁷⁵

Šajā sakarā atrodami dokumenti, kas apliecina J. Restberga gada atskaitē minēto lietu par it kā jaunatnes iesaistīšanu Baznīcā ar kora un orķestra palīdzību. Minētā sakarā pret K. Lācekli Kuldīgas rajona prokuratūra ierosināja krimināllietu. Izmeklēšanas rezultātā secināts, ka K. Lāceklis ir vainīgs, taču, ievērojot to, ka noziedzīgā darbība pārtraukta un ka ir pagājis jau ilgs laiks, lieta nav nonākusi tiesā. 1959. gada 31. aprīļa lēmumā par krimināllietas izbeigšanu LPSR Prokuratūras Izmeklēšanas daļas prokurors, jaunākais tieslietu padomnieks Drudzis kriminālatbildības vietā bija izteicis rosinājumu

⁷⁴ LVA, 1419. f., 2. apr., 12. l., 163. lpp.

⁷⁵ LVA, 1419. f., 2. apr., 12. l., 140. – 144. lp.

RKLP pilnvarotajam LPSR J. Restbergam saukt pie disciplinārtbildības K. Lācekli⁷⁶.

1959. gada 10. jūlijā J. Restbergs raksta Kuldīgas rajona Darbaļaužu deputātu padomes izpildu komitejas priekšsēdētājam P. Liepam:

“Sakarā ar radušos nepieciešamību lūdzu jūsu rīkojumu paziņot Kuldīgas baptistu draudzes sludinātājam Lāceklim Kārlim Hermaņa d., lai viņš š. g. 14. jūlijā ierodas pie RKLP pilnvarotā Rīgā, Kirova ielā⁷⁷ 57.”⁷⁸

Minētā rezultātā K. Lāceklim anulē licenci vadīt draudzi. Jābilst, ka četrus gadus vēlāk, Kuldīgas baptistu draudze lūdz P. Liepam atjaunot K. Lācekļa mācītāja tiesības un sūdzas par bīskapa N. Levidanto iecelto mācītāju A. Vasku⁷⁹, kurš neesot tik piemērots kā K. Lāceklis. Vēlākos gados arī atrodamas tiešas sūdzības, ka draudzi vada “orgkomiteja”, nevis mācītājs.

1959. gada 11. decembrī atskaitē RKLP J. Restbergs min šādas epizodes:

“Reliģiskā ietekme uz jauniešiem Latvijas PSR tiek īstenota gan caur baznīcu un tās organizētajām aktivitātēm, gan no vecākiem. Baznīcas darbinieki un garīdzniecība iesaista jaunatni baznīcas darbībā kā kora dalībniekus un kā baznīcas darbiniekus dievkalpojumu laikā. Lai piesaistītu jauniešus, garīdzniecība riskē, un organizē gan aizliegtos dieva mācības grupu kursus, gan veic iestiprināšanas un iesvētēs ritus. [...] Sektanti [baptisti] veic pieaugušo kristīšanu ar ūdeni, bet, neskatoties uz aizliegumu kristīt, nerasniedzot pilngadību, ir gadījumi, kad tas tiek baptistu ģimeņu ietvaros darīts. Kā likums, adventistu vecāki sestdienās nelaiž savus bērnus uz skolu, tātad izpildkomiteja un citas organizācijas nepietiekami cīnās pret šo parādību.”⁸⁰

1958. gada 2. novembrī Dubeņu kapos notikušas bēres, kuras vadījis Grobiņas baptistu draudzes mācītājs Augusts Daknis. Sakarā ar

---

⁷⁶ LVA, 1419. f., 2. apr., 12. l., 147. – 148. lp.

⁷⁷ Tagad Elizabetes iela.

⁷⁸ LVA, 1419. f., 2. apr., 12. l., 145. lp.

⁷⁹ Arvīds Vasks (1912 – 1987), baptistu mācītājs.

⁸⁰ LVA, 1448. f., 1. apr., 11. l., 116. – 117. lp.

mācītāja teikto runu RKLP pilnvarotajam LPSR sūdzējies Liepājas rajona kolhoza “Ālande” partijas pirmorganizācijas sekretārs Lākutis:

“A. Daknis iedala cilvēkus 3 grupās, ticīgajos, neticīgajos un vienaldzīgajos, pie kam valsts amatpersonas un darba ļaudis tiek nonievāti, un Daknim nav tiesību neatzīt strādājošos, valsts varu un vispār dalīt pilsoņus sev tīkamās grupās! Pieprasām A. Dakni atstādīnāt no pretvalstiska aģitatora pienākumiem un dot iespēju strādāt sabiedrībai derīgu darbu! [...]”⁸¹

No Kārļa Lācekļa lietā apkopotajiem piemēriem redzams, cik attīstīta bija kontroles sistēma un cik invazīvi bija tās līdzekļi. Regulāras RKLP pilnvarotā LPSR atskaites, sadarbība un informācijas apmaiņa ar valsts drošības orgāniem, iedzīvotāju pratināšana, kas liecina par bailēm no valsts drošības orgāniem, kas savukārt izraisa līdzcilvēku apsūdzēšanu pašsaglabāšanās vārdā. Redzama arī pieturēšanās pie ateisma kursa jaunatnes vidū, izdarot spiedienu uz visu, kas traucē šī plāna īstenošanā. Manāma arī šķelšana starp kristīgām, pat līdzīgām draudzēm to pašpārvaldes augstākajos līmeņos, kas liecina par pakļaušanos padomju varas noteikumiem un konfesijas taktiku sadarbībai ar RKLP.

Trešais LPSR varas iestāžu represīvās darbības pamatveids ir konfesiju misijas un draudžu darbības apgrūtinājumi. Raksturīgākie piemēri ir sekojoši: kalpošanai neatbilstošu telpu ierādīšana, piespiedu apvienošana ar citām konfesijām ierādītajās telpās, draudžu apvienošana un likvidācija, ierobežojumi draudžu sapulču organizēšanā, valsts institūciju iesaistīšanās draudžu pārvaldes organizēšanā un amatpersonu atlasē; konfesiju līderu pakļaušana RKLP, kontrole un vadīšana, valsts aģentu infiltrācija draudzēs to darbības uzraudzīšanai, draudžu pašnoteikšanās tiesību ierobežošana, kontaktēšanās ar ārvalstu attiecīgās konfesijas draudzi ierobežošana, draudzes darbinieku apmācības aizliegšana vai ierobežošana.

Fricis Hūns – baptistu draudžu bīskaps no 1953. līdz 1959. gadam – 1956. gada 10. janvārī lūdza atļauju RKLP pilnvarotajam LPSR draudžu mācītāju sanāksmei Mateja baznīcā Rīgā, pievienojot dienas kārtību, paredzamo cilvēku skaitu un pārrunājamus tematus, no

---

⁸¹ LVA, 1448. f., 1. apr., 109. l., 72. – 73. lp.

kuriem – “Ko baptisti darījuši miera nostiprināšanas lietā visā pasaulē”.⁸²

Gustavs Tūrs – Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas (LELB) arhibīskaps – RKLP pilnvarotajam LPSR Jūlijam Restbergam 1956. gada 24. martā atgādināja, ka garīgo līderu konferencē ar Lielbritānijas un Amerikas Savienoto Valstu (ASV) pārstāvjiem bija runāts par Bībeles izdošanu latviešu valodā un nepieciešamo skaitu – desmit tūkstoš eksemplāriem. Bībeles tekstam būtu jābūt pēc Londonā pieejamā kristīgo rakstu parauga. G. Tūrs piebilst, ka baptisti lieto paraugu, kas drukāts ASV pēc krievu baptistu rakstiem.⁸³

1956. gada 5. aprīlī RKLP atbildīgais sekretārs Pāvels Zadorožņijs⁸⁴ sūta vēstuli RKLP pilnvarotajam LPSR J. Restbergam vēstuli, kurā brīdina nepārtvert, neatvērt un nebojāt no ārzemēm ienākošo korespondenci, kas adresēta vietējām reliģiskām organizācijām vai tās pārstāvošām personām. Tas radot grūtības un nelabvēlīgas sekas valsts sakaru orgānu darbiniekiem. Šāda rīcība ir nekavējoties jāpārtrauc, kā arī jāinstruē iesaistītie darbinieki neturpināt šādu praksi.⁸⁵

Minētie trīs piemēri parāda, kā draudzes sanāksmes ir jāsaskaņo ar varas iestādēm, ka ir jāatskaitās par sanāksmju saturu, ka ir jānorāda dalībnieku skaits un ka saturs ir jāpielāgo varas interesēm, piemēram, jāveic Vispasaules miera kampaņas aģitācija. Tāpat minētie piemēri parāda sekojošas tendences: kristīgas institūcijas līderiem kļūt lojālākiem padomju varai nekā citas kristīgas konfesijas pārstāvim, sūdzības izmantot personīga labuma gūšanai, konfesiju līderiem padoties RKLP spiedienam, lai panāktu šķelšanos un iespēju tikt galā ar katru atsevišķi. Vēstule no P. Zadorožņija J. Restbergam norāda gan uz to, ka RKLP pilnvarotais LPSR rīkojās patstāvīgi, gan uz to, ka korespondenci nesaņēmušās draudzes sūdzējās RKLP, nevis pilnvarotajam LPSR. Savukārt RKLP norādījumi jāinterpretē nevis kā atteikšanos no ārzemju korespondences kontroles, bet gan to jāveic neinvazīvā veidā, lai palielinātu kompromitējoša satura iespējamību.

---

⁸² LVA, f.1448., 1. apr., 8. l., 4. lpp.

⁸³ LVA, f.1448., 1. apr., 8. l., 17. lpp.

⁸⁴ Pāvels Zadorožņijs (Задорожный Павел Александрович).

⁸⁵ LVA, 1448. f., 1. apr., 8. l., 27. lp.

Ceturtais LPSR varas iestāžu represīvās darbības pamatveids ir konfesiju pārstāvju marginalizācija padomju sabiedrībā. To īstenoja ar sekojošām darbībām: ar aizliegumu ticīgam būt par PSKP biedru, bērnu kaunināšanu un pratināšanu izglītības iestādēs par reliģiskiem jautājumiem, liegumu iegūt augstāko izglītību, ierobežotām karjeras iespējām, ticīgo īpašu uzraudzīšanu, izdevības gadījumā padarot par sadarbības partneri valsts drošības iestādēm kompromitējošas informācijas vākšanai padomju pilsoņu vidū, kā arī ar aizliegumu kontaktēties ar ārzemēm.

1958. gada 20. jūnijā VDK priekšsēdētājs ģenerālmajors Jānis Vēvers raksta specziņojumu LPSR Ministru Padomes priekšsēdētājam Vilim Lācim par Cēsu Septītās dienas adventistu draudzes locekli Vili Mežciemu, kas 14. jūnijā aizturēt par sabiedriskās kārtības traucēšanu un kas izrādījies esam bijušais “nelegālis” sakarā ar dezertēšanu 1948. gadā no Sarkanās armijas un slēpšanos līdz 1951. gadam. Aizturētais ir aktīvs Cēsu Septītās dienas adventistu draudzes loceklis. Specziņojumā sniegts gan V. Mežciema īss raksturojums, gan arī situācijas izklāsts. Proti, V. Mežciems pēc aizturēšanas izteicis vēlmi sarunai ar VDK darbiniekiem. Sarunas laikā V. Mežciems atklājis informāciju, ka viņa dzīvesvietā – lauku saimniecībā – atrodies šaujamierocis, kura īpašnieks nav zināms. Pārbaudot V. Mežciema dzīvesvietu, atklājies, ka tur glabājas daudz vairāk – pieci dažāda veida šaujamieroči, trīs granātas un munīcija. Izrādījies, ka minētie šaujamieroči un munīcija piederot V. Mežciemam, kas iegūti “nelegālā” stāvokļa laikā, izņemot vienu pistoli, kas iegūta pēc tam. “Legalizācijas” brīdī V. Mežciems nodevis vien vienu šaujamieroci, bet citus kopā ar munīciju noslēpis. Specziņojumā tālāk seko tieša norāde, ka konkrēto gadījumu izmeklēs VDK un ka pēc izmeklēšanas un tiesāšanas iegūtās ziņas tiksot izmantotas “republikas prese” septītās dienas adventistu kompromitēšanai, šo ziņojumu V. Lācis 1958. gada 1. jūlijā vizē LPSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietniekam Eduardam Berklavam, uz specziņojuma ir arī E. Berklava 1958. gada 2. jūlija vīza.⁸⁶

Piektais LPSR varas iestāžu represīvās darbības pamatveids bija antireliģiskā padomju propaganda, kas izpaudās kā ateisma ieviešana izglītības sistēmā, liegums reliģiskajām organizācijām paust

---

⁸⁶ LVA, 270. f., 1c. apr., 1205. l., 73. – 74. lp.

savus reliģiskos uzskatus plašsaziņas līdzekļos, cenzūra, kas izpaudās tādējādi, ka publisko uzstāšanās saturu bija iepriekš jāsaskaņo ar RKLP, un vienlīdz attiecās gan uz izklaides sarīkojumiem kā koncerti un valsts svētku svinības, gan uz saturīgām reliģijas jautājumu apspriedēm kā konferences. Tāpat šīs represīvās darbības izpaudās kā obligāta draudzes locekļu dalība ateisma lekcijās, kā arī ateisma propagandas izplatīšana plašsaziņas līdzekļos, iekļaušana izglītības sistēmā, publiska ticīgo apsmiešana un kaunināšana satīriskos preses izdevumos, karikatūras pie ziņojumu dēļiem un plakātos dažādās sabiedriskās iestādēs, publiska apmelošana dažādos informācijas kanālos.

1958. gada 25. aprīlī baptistu bīskaps F. Hūns informē RKLP pilnvaroto LPSR, ka otrdien, 29. aprīlī sakarā ar darba svētkiem 1. maijā lūgšanu namā Mateja baznīca, Revolūcijas ielā⁸⁷ 50b, plkst. 19-30 notiks Rīgas baptistu baznīcu kalpotāju sapulce F. Hūna vadībā.⁸⁸

1958. gada 6. maijā F. Hūns iesniedz lūgumu RKLP pilnvarotajam LPSR atļaut rīkot Latvijas baptistu draudžu līderu tikšanos, pievienojot dienas kārtību ar izskatāmajiem jautājumiem, no kuriem viens ir: "Draudzes locekļu attieksmes pret pilsoniskā pienākuma izpildi audzināšana baznīcā".⁸⁹

1958. gada F. Hūna Lieldienu atskaitē, cita starpā, minēts dievkalpojums par godu nākošajiem 1. maija svētkiem, kā arī minēts N. Levidanto sprediķis, kur esot bijusi ietverta dziļa doma par cilvēka darbu savā labā un par labumu tautai, ko visi klātesošie esot uzmanīgi klausījušies.⁹⁰ Tāpat atskaite liecina, ka 1958. gada 6. martā Rīgas Mateja baptistu baznīcā notika dievkalpojums par godu Lielās Oktobra Revolūcijas svētkiem.⁹¹

1958. gada 30. – 31. jūlijā Bārtā notikušās LPSR baptistu mācītāju sapulces protokolā visu dalībnieku vārdā ietverts sekojošais teksts:

"Šobrīd, kad redzam iedegamies Lielbritānijas un ASV sakurtu bruņotu konfliktu Tuvajos un vidējos Austrumos, kas draud pārņemt cilvēci un nest bezgalīgas ciešanas visām tautām, mēs – Latvijas

---

⁸⁷ Tagad Matīsa iela.

⁸⁸ LVA, 1448. f., 1. apr., 109. l., 4. lp.

⁸⁹ LVA, 1448. f., 1. apr., 109. l., 10. lp.

⁹⁰ LVA, 1448. f., 1. apr., 109. l., 31. – 32. lp.

⁹¹ LVA, 1448. f., 1. apr., 109. l., 49. lp.

baptisti, Kristus sekotāji [...] nevaram nenosodīt agresorus, zobenus rokā paņēmušus un mēģinot ar spēku uzspiest arābu tautām koloniālo verdzību. Mēs vienbalsīgi pievienojam savu balsi miljoniem mūsu Dzimtenes pilsoņu balsu niknā protestā pret angļu un amerikāņu agresiju Tuvajos un vidējos Austrumos! [...]”⁹²

Šie piemēri liecina par organizētu draudžu vadītāju instruēšanu, par pakļaušanos padomju varas diktātam reliģijas jautājumos, savu tradīciju pielāgošanu valsts vajadzībām, savu draudzes locekļu apmācību RKLP noteiktajos normatīvos, tādējādi nodrošinot draudzes pastāvēšanu un iespējamo infiltrēto aģentu draudzei labvēlīgas atskaites. Ietvertie temati par darbu un pilsoņa pienākumu apvienojumā ar baznīcas svētkiem liecina par mēģinājumu atrast jaunu kristīgās ticības vietu sabiedrībā un izpatikt pašsaglabāšanās vārdā padomju varai. Tāpat minētais norāda uz tendenci padarīt Baznīcu par padomju varas propagandas kanālu.

Secinājumi

Darbā izvirzītā tēze par Baznīcas un mazo konfesiju kontroli kā līdzekli okupācijas varas nostiprināšanai, atklājot kontroles mehānismus, ir apstiprinājusies. Avotu un literatūras izpēte liecina, ka reliģiju kontroles īstenošanai PSRS bija izstrādāta ļoti komplicēta taktika. Tā mainījusies un pielāgojusies Padomju Savienības iekšpolitikai un ārpolitikai, kā arī bijusi pakļauta atšķirīgiem padomju vadības ieskatiem.

LPSR “Hruščova atkušņa” laikā Baznīcas kontrole izpaužas kā politiska stratēģija, kas apkopo vairāku valsts institūciju darbības pret reliģiskām organizācijām un satur vairākus pamatojumus atkarībā no izpildorgāna. Atšķirīgi no Staļina, kurš RKLP izveidoja kā Valsts drošības ministrijas subordinētu struktūrvienību ar izlūkošanas un valdības instrukciju nodošanas funkcijām, Ņ. Hruščovs RKLP izmantoja krietni plašāk. Tā attīstības un ietekmes ziņā būtu salīdzināma ar Iekšlietu ministriju. RKLP formālā nošķirtība no Ministru Padomes bija izdevīga gadījumā, ja vajadzētu norobežoties no kādas iedzīvotājiem nepatīkamas rīcības, piemēram, represijām. Ņ. Hruščova personīgā

---

⁹² LVA, 1448. f., 1. apr., 109. l., 13. lp.

nostāja pret reliģiju bija negatīva, jo viņš to uzskatīja par pēdējo ideoloģisko šķērsli “komunisma uzcelšanā”. Bažas radīja konfesiju atjaunošanās Padomju Savienībā un vājie rezultāti ateisma propagandā. Problemātiku rada pretrunīgā Baznīcas statusa definēšana: legalizācija, no vienas puses, un likvidēšana, no otras puses.

Legalizēšanai radītās institūcijas VEKBS un VSDAS darbojas gan kā ticīgo tiesību aizstāvji, gan kā likvidētāji. Pastāv birokrātijas problēma, piemēram, darbā apskatītājā laika posmā RKLP pilnvarotais LPSR J. Restbergs darbojās pēc RKLP priekšsēdētāja A. Puzina, VEKBS vadītāja N. Levidanto un VSDAS vadītāja S. Kuližskija instrukcijām, sadarbojās arī ar VDK. Turklāt starp draudzēm un valsts funkcionāriem vēl bija jāņem vērā garīdzniecība, kas, lai arī bija laicīgās varas iecelta, tomēr centās īstenot draudžu intereses. Caur šo komplicēto reliģiju kontroles mehānismu LPSR baptistu un septītās dienas adventistu draudžu administrēšana kļuva haotiska, nekonsekventa, neefektīva. Pieņemot, ka N. Hruščova apstiprinātā galvenā stratēģija bija konfesiju nomelnošana, S. Kuližskija – ierobežošana likuma ietvaros, N. Levidanto – apvienošana lielākās kopienās ar varai lojālu līderi priekšgalā, kļūst redzams, ka vietējais pilnvarotais vienlaikus nevarēja praktizēt vairākas mainīgas stratēģijas un vēl pārstāvēt LPSR baptistu un septītās dienas adventistu intereses Maskavā. Šo problēmu risināja sadarbība ar VDK, kuras pamatfunkcijas N. Hruščova laikā, galvenokārt, izpaudās administratīvajās represijās pret reliģiskām organizācijām, piemēram, informācijas ievākšana, kompromitējošu liecību iegūšana, kolaborantu rekrutēšana. Šāda čekas stratēģija deva valstij neierobežotu varu pār jebkuru pilsoni, regulēja amatu sadali pārvaldes aparātā, morāli pakļāva iedzīvotājus. Tomēr sistēma nebija pilnīga, jo radīja vispārēju neuzticību tautas masās, kas noveda pie daudzu organizāciju darbības pagrīdē un pilsoņu dzīves dubultstandartiem. Šīs abas parādības vērojamas gan LPSR septītās dienas adventistu, gan baptistu kopienās.

Ieceltie Baznīcu līderi zaudēja draudžu uzticību kā K. Lāceklis un A. Čolders, ritu apmeklējums bija riskants, dievkalpojumi ieguva laicīgu saturu, aizskāra ticīgo jūtas. Varas iespējas īstenot savas intereses sabiedrībā caur draudzēm samazinājās, tā ieguva draudīgu seju, kļuva redzama divkosība vārdos un darbos, misiju nospiešana

pagrīdē padarīja tās nevadāmas. “Hruščova atkusnis” LPSR uz Baznīcu neattiecās. Šajā dzīves jomā tā bija pārkārtošanās no fiziskām represijām uz cita veida administratīvām vajāšanu. Valsts manipulēja ar iedzīvotājiem un radīja piemēru dubultstandartu praktizēšanā. Mazās draudzes kā “komunismu kavējošas” un grūti prognozējamas kopienas pakļāva vai marginalizēja, lielās – izmantoja padomju ideoloģijas aģitācijā.

PSRS reliģiju normatīvi LPSR darbojās atkarībā no apstākļiem. Savukārt VDK radīja bailes iedzīvotājos. Ievērojami, ka 1956. gadā gan septītās dienas adventistu, gan baptistu apstākļi un attiecību ar padomju varu problemātika ir līdzīga. Abām grupām likvidē pašpārvaldes sistēmu, ko aizvieto ar varas ieceltiem, pārbaudītiem “kadriem”. Tāpat līderi ir draudzēs iepriekš ieredzēti cilvēki, tomēr ar savu rīcību parāda ļoti lielu lojalitāti pret padomju varu. Abās konfesijās rezultātā rodas pretošanās kustības, abas uztur sakarus ar trimdas draudzēm. Taču galvenā atšķirība ir dogmu saglabāšana. Septītās dienas adventisti, sekojot savai dogmai par Dieva autoritātes neaizskaramību, neievērojot subordinācijas padomju varai prasības un pateicoties salīdzinoši mazam skaitam, 1960. gadā paliek bez likumīgas pārvaldes, proti, padomju vara tos neuzskata par ticības turētājiem, bet tikai par potenciāliem katalizatoriem. Septītās dienas adventisti turpina darbu pagrīdes organizācijā, lai paliktu uzticīgi savai dogmai. Savukārt baptistu dogmatika ļauj piespiedu kārtā tos apvienot gan ar evaņģēliskajiem kristiešiem, gan ar Vasarsvētku draudzēm. Rezultātā sākas šķelšanās dažādos jautājumos, kā, piemēram, vai pieņemt bīskapa autoritāti, vai atteikties no ceremonijām, vai sadarboties ar padomju varu un sludināt tās ideoloģiju.⁹³ Baptistu draudzes LPSR ierauj politikā. Baptisti zaudē daļu no dogmatikā noteiktā – kristības un Vakarēdienu, toties saglabā likumīgas reliģiskas organizācijas statusu LPSR.

---

⁹³ Kashirin, Alexander. *Protestant minorities in the Soviet Ukraine, 1945 – 1991*. (dissertation). Oregon: University of Oregon, 2010, pp. 95 – 96. Available at: https://www.google.lv/search?q=Nikolajs+%C4%BBavidanto+&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=yRyXVsndBcuksGh6qoTICA#

Control of the religion in the LSSR. Example of small a Christian denomination (1956 – 1959)

Religion in the USSR and the LSSR is in a unique position because of its historical role in the region and the existing experience of people living in the region and because of the problematic relationships between Soviet power and various religious organizations.

The dictate of atheism set by the Communist Party of the Soviet Union created a complicated system to manage its secular political course. This system consisted of the responsible state institutions, religious organizations and inhabitants of the USSR. Each Soviet Republic had its particularities, experience and history in respect of religion, which had to be considered in implementing the Soviet totalitarian and bureaucratic authoritarian regime while forcing the communist dictate. In Latvia, after the first Soviet occupation the status of religion diminished dramatically. This is true with respect to all religious organizations. The second occupation of Latvia brought up submission to the antireligious dictate, which, in fact, indicated that religious organizations had to fight for their existence.

Latvia had developed on the basis of Christian values, therefore, thus, the report has been devoted to the Christian denominations. Taking into account that in the LSSR, there were only six registered Christian denominations of which the least studied are two – Baptists and Adventists, the report is focusing on those two comparatively small Christian denominations. The small number of worshippers is one of the noticeable reasons which provoked comparatively difficult relationships with the responsible institutions because it determined that those at power could apply comparatively much more restrictive measures with respect to Baptists and Adventists without risking public unrest.

Throughout the Soviet occupation both denominations of Baptists and Adventists suffered from the repressive control of the Representative of the Council for the Affairs of Religious Cults of the USSR (hereinafter – CARC) in the LSSR. This research concentrates on a time period – the 'Khrushchev Thaw' (1956 – 1959) – which is a unique period with respect to the control of religion in the whole USSR

but also the LSSR. With respect to small denominations, there were deviations from Moscow's dictate, which indicates that the Representative of the CARC in the LSSR acted in seemingly breaching the interests of the vested powers. Hence, this demands a closer analysis.

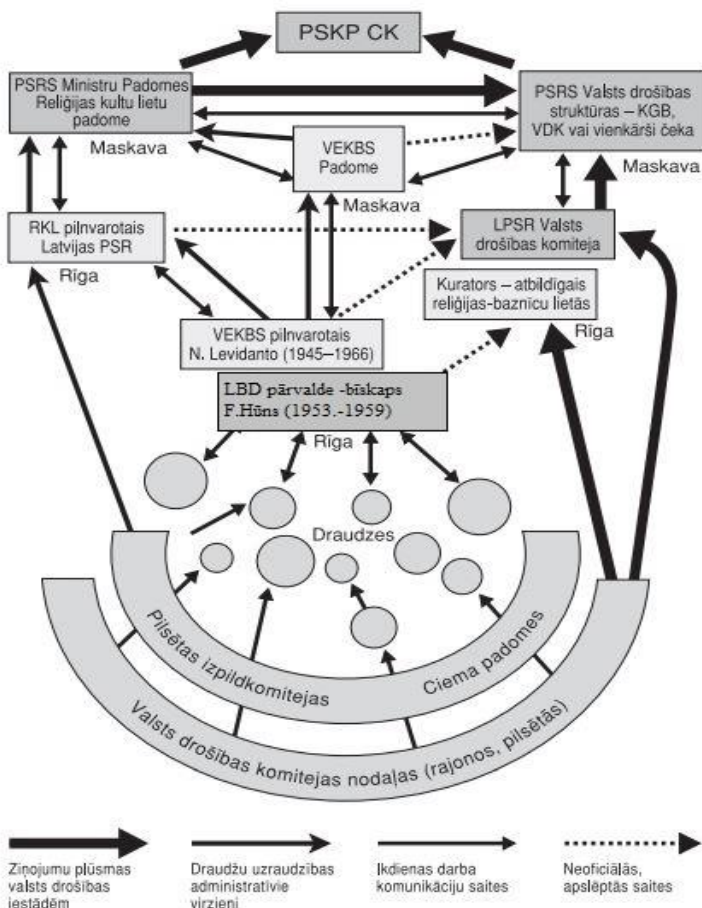
Denominations of Baptists and Adventists were regulated by the normative acts of both the USSR and the LSSR. The theory differs from practice in the LSSR. It is proved by the documents reflecting the insight of these denominations. The documents reveal the duplicity of the 'Khrushchev Thaw' with respect to religion. Moreover, they also put in doubt the assumption of existing respect for subordination with regard to the actions of the Representative of the CARC in the LSSR.

The criminal cases available in the State Archive of Latvia of the National Archive of Latvia point at cooperation between the KGB and the Representative of the CARC in the LSSR. The control exercised with respect to Baptists and Adventists partly explain the disparities between the Soviet theory on control of religion and practice in the LSSR. The control as it turns out had been exercised by means of surveillance, blackmail, interrogation, obtainment of information and manipulation of officials of the mentioned denominations. These means were used along those publicly known means of control of religion such as confiscation of real estate, restriction with regard to practicing religion and the takeover into the state competence of such public services as weddings and funerals.

This report provides an insight into the struggle of Baptists and Adventists during the seemingly liberal time of the 'Khrushchev Thaw', pointing to the discrepancies between what is publicly known and the real control performed during that time that is illustrated by the documents.

1. pielikums

Baptistu draudžu darbības uzraudzības un kontroles struktūra Latvijas PSR.

94,95,96

⁹⁴ Ginters, M. Vai tie bijām mēs. Rīga, 2005.644.lpp.

⁹⁵ Gills, N. Reliģiskās minoritātes Latvijā komunistiskā režīma apstākļos 20. Gadsimta 40.-80. gados. Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti. 20. sējums.: Latvija un Austrumeiropa 20. gadsimta 60.-80. gados. Rīga, Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007.136.lpp.

⁹⁶ Ginters, M. Vai tie bijām mēs. Rīga, 2005.814.lpp.

Izziņa par Septītās dienas adventistu draudzes locekļa Ilgara Liepiņa
atbrīvošanu no apcietinājuma 1953.gada 25.aprīlī. Tiesāts par ticību.⁹⁷

СССР

Форма № 8

**МИНИСТЕРСТВО
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ**

ВИДОМ НА ЖИТЕЛЬСТВО НЕ СЛУЖИТ,
ПРИ УТЕРЕ НЕ ВОЗВОБНОВЛЯЕТСЯ.

2-АА

СПРАВКА № 744

Выдана гражданину (ке) Ильгарсу Иейпинову

1932 года рождения, уроженцу (ке) село СССР Ретский р-н Кз. Бада

гражданство (подданство) СССР национальность таджики

осужденному (ой) Военным трибуналом Военно-

морских Ташкентского гарнизона Голландия

18 октября 1963 г. по стст. 193-13 с санкции от 1932 г. № 100

к лишению свободы на 5 лет с поражением в правах на

неоп года, имеющему (ей) в прошлом судимость на

в том, что он (она) служил (ла) наказанием в местах заключения

МВД по Д. Ашхабад 1963 г. и по указу Президиума

Верховного Совета СССР от 27 мая 1953 года

С применением со ссылкой на судимости

Освобожден (на) „28 июля 1963 г. и следует к избранному

месту жительства _____ (город, село, дер., район, область)

г. Рига

До ст. _____ железной дороги.

Печать

Начальник отдела (ЮК) _____

Нач. Ветеринарии _____

_____ (Подпись)

3. pielikums

Kārļa Lācekļa garīdznieka anketa, datēta 1957. gada 21.septembrī.

[illegible]

4.pielikums

Lēmums par krimināllietas pret Kārli Lācekli izbeigšanu

L Ē M U M S

par krimināllietas izbeigšanu.

1959.g. 31. aprīlī, Latvijas PSR Prokuratūras izmeklēšanas daļas prokurors, jaunākais tieslietu padomnieks Drudzis, izskatot krimināllietu pret Kuldīgas baptistu draudzes mācītāju LĀCEKLI KARLI HEREMANU d pēc KPFSR KK 122.p.

k o n s t a t ē j u :

Lāceklis no 1957.g. strādā Kuldīgā, kā Kuldīgas baptistu draudzes mācītājs. Savā darbības laikā 1958.g. Lāceklis pretēji noteikumiem nodarbojies ar bērnu un pusaudžu mācīšanu reliģiskiem rituāliem.

Tā 1958.g. no marta mēneša Lāceklis ievēdis t.s. bībeles stundas kuru dalībniekiem, kuras notikušas katru nedēļu otrās dienās plkst. 19 - baznīcas telpās. Nodarbības notikušas līdz 1958.g. jūnija mēnesim un tās apmeklējuši apm. 10 jaunieši - pusaudži-skolnieki. Nodarbībās Lāceklis izskaidrojis bībeli un pēc nodarbībām notikusi lūgšana.

Par jauniešu-pusaudžu nelikumīgo apmācīšanu Kuldīgas rajona prokuratūra 2.III-59.g. pret Lācekli ierosinājusi krimināllietu pēc KK 122.p. un izdarījusi lietas izmeklēšanu.

Ar izvesto izmeklēšanu pietiekami pierādīts, ka Lāceklis nelikumīgi apmācījis nepilngadīgus jauniešus, bet ņemot vērā, to, ka Lāceklis jauniešu apmācīšanu - izbeidzis un no tā brīža pagājis ilgāks laika periods, saukt Lācekli par to pie krimināl-atbildības nebūtu lietderīgi. Par jauniešu nelikumīgo apmācīšanu Lāceklis saucams pie atbildības disciplinārā kārtā.

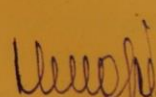
- 2 -

Pamatojoties uz izteikto un KPFSR KK 8.p.

n o l ē m u :

1. Krimināllietu pret LACEKLI KARLI HERMAŅA d. pēc KP KK I22.p. izbeigt.
2. Lēmuma norakstu par lietas izbeigšanu nosūtīt Rel Kultu Lietu Padomes pie PSRS Ministru Padomes Pilnjam b. RESTBERGAM - LACEKĻA K.H sazkšanai pie disc rās atbildības padotības kārtībā.
3. Lietu atgriest tālākai glabāšanai Kuldīgas rajona roram.

Latvijas PSR Prokuratūras
Izmeklēšanas daļas prokurors
Jaunākais tieslietu padomnieks

(Drudzis)

5.pielikums

LPSR Valsts drošības komitejas priekšsēdētāja Jāņa Vēvera specziņojums LPSR Ministru padomes priekšsēdētājam Vilim Lācim ar V. Lāča 1958. gada 1. jūlija vīzu “Iepazīstināt biedru Berklavu” un LPSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieka Eduarda Berklava 1958. gada 2. jūlija vīzu, tajā skaitā par V.Mežciema lieta izmantošanu “republikas presē” Septītās dienas adventistu diskreditēšanai pēc izmeklēšanas.

---

¹⁰⁰ LVA, f.1419.,2.apr.,12.l.,147.-148.lpp.

органам
Тов. Буркина

1958

В.Яков

Совершенно секретно.

Литер. № 3
экз. № 3

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ СОВЕТА МИНИСТРОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР
ТОВАРИЩУ ЛАЦИСУ В.Т.

гор. РИГА.

Гос. архив

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

/ об аресте бывшего нелегала сектанта-адвентиста
7-го дня МЕЖЦИЕМС В.Я./

Аппаратом Уполномоченного КГБ при СМ Латвийской ССР по Цесисскому району 18 июня 1958 года арестован и привлечен к уголовной ответственности по ст. 182 ч.1 УК РСФСР бывший нелегал, в настоящее время участник Цесисской общины сектантов-адвентистов 7-го дня -

МЕЖЦИЕМС Вилис Янович,
1924 года рождения, уроженец Латв.
ССР, Цесисского района, Ленчского
сельсовета, латыш, гражданин СССР,
из крестьян-середняков, образо-
вание 6 классов, работал бригади-
ром подсобного хозяйства 3-го
Гостубсанатория, проживал на хуто-
ре Яун-Леяс, Ленчского сельсовета,
Цесисского района.

МЕЖЦИЕМС, будучи задержанным органами милиции за нарушение общественного порядка 14 июня, изъявил желание иметь беседу с работниками органов КГБ.

При беседе МЕЖЦИЕМС заявил, что на хуторе, где он проживает, хранится одна боевая винтовка, владелец которой неизвестен.

Спецсектор Управления
делами Совета Министров
Латвийской ССР

Вх. № 1114с

1 "июль" 1958 г.

Лист 2

2.-

При изъятии указанной винтовки и проведенной соответствующей работе по установлению её владельца, было выяснено, что помимо изъятной винтовки на хуторе хранится еще оружие, владельцем которого является МЕЖЦИЕМС.

При обыске было изъято:

- 2 боевых винтовки английского и русского образца.
- 1 автомат немецкий.
- 2 пистолета системы "Парабеллум" и "Маузер".
- 3 гранаты и более ста штук боевых патронов.

Арестованный МЕЖЦИЕМС на допросе показал, что указанное выше оружие, кроме одного пистолета, он приобрел в период, когда находился на нелегальном положении с 1948 г. по 1951 г. После легализации приобрел один пистолет. Причиной его перехода на нелегальное положение послужило дезертирство из Советской Армии, которое он совершил в 1948 году.

После легализации в 1951 году МЕЖЦИЕМС сдал только одну винтовку, тогда как другое оружие запрятал.

В 1953 году МЕЖЦИЕМС вступил в религиозную секту адвентистов 7-го дня в городе Цесисе, где принимал активное участие в проведении богослужений и укреплении общины верующими.

Следствие по делу МЕЖЦИЕМС ведет Следственный отдел КГБ при СМ Латвийской ССР. После окончания следствия и суда материалы на МЕЖЦИЕМС будут использованы в республиканской печати по компрометации сектантов-адвентистов 7-го дня.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР

ГЕНЕРАЛ-МАЙОР

/ВЕРБЕРС/

"30" июня 1958 года.
№ 1562
гор. РИГА.

И ВК. 1114с